

LIST PÁPEŽOVI INOCENTOVI X. Z ROKU 1652 VO SVETLE FAKTOV

A Letter to Pope Innocent X of 1652 in the Light of Facts

Vavrinec Žeňuch

DOI: 10.17846/CL.2019.12.1.50-58

Abstract: ŽEŇUCH, Vavrinec. *A Letter to Pope Innocent X of 1652 in the Light of Facts.* The document and the text of the loyalty oath of the presbyters also known as the Uzhhorod Union Document had been unknown until 2016. The event itself and also the operational model were derived from similar procedures abroad. This lack of knowledge often caused various adjustments and analogical reasoning. The act of oath was explained in the context of a falsum dated to the end of Francis II Rákóczi's uprising, which mentions the act for the first time. This falsum is believed to be written in 1652 and it had been based on preserved information about the act. The model of the event which is still accepted today is 310 years old and derives from the interests of the Eger suffragans of the Greek Rite. The aim of this contribution is to analyse the letter to Pope Innocent X of 1652, which is supposed to be a falsum created on the basis of preserved information about the act and which responds to the situation in Hungary after the uprising of Francis II Rákóczi.

Keywords: *Union of Uzhhorod, Greek Catholics, union, modern period, Kingdom of Hungary*

Abstrakt: ŽEŇUCH, Vavrinec. *List pápežovi Inocentovi X. z roku 1652 vo svetle faktov.* Dokument a znenie prísahy vernosti presbyterov – inak pomenované ako dokument o Užhorodskej únii – boli do roku 2016 neznáme. Celá udalosť, ako aj model fungovania vychádzali z postupu v zahraničí. Táto neznalosť bola často dôvodom rôznych úprav a analogického odôvodnenia. Akt prísahy únie sa doteraz vysvetľoval cez falzum z obdobia konca stavovského povstania Františka II. Rákociho, kedy je prvýkrát spomenutý. Toto falzum bolo datované do roku 1652 a vychádzalo zo zachovaných informácií o akte. Obraz udalosti, ktorý doposiaľ akceptujeme, má už 310 rokov a vychádza zo záujmov Jágerských sufragánov gréckeho ritu. Cieľom príspevku je analýza listu pápežovi Inocentovi X. z 1652, o ktorom predpokladáme, že je falzum, ktoré je utvorené zo zachovaných informácií o akte a reaguje na situáciu v Uhorsku po povstaní Františka II. Rákociho.

Kľúčové slová: *Užhorodská únia, gréckokatolíci, únia, novovek, Uhorsko*

Historiografia ešte dodnes úplne nevyriešila otázku priebehu aktu únie medzi pravoslávnyimi veriacimi a katolíckou cirkvou na území severovýchodného Uhorska. V súvislosti s aktom únie sa viac uprednostňuje tradovaný obraz udalosti, než obraz, ktorý vychádza z kritiky archívnych dokumentov. Na problém používaného historického materiálu upozornil Viktor Kičera (2015, 120) v recenzii na knihu *Z dejín gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku* od Jaroslava Coraniča. Poznámene, že „základnou platformou pre spracovanie dejín Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie sú väčšinou práce autorov 19. a prvej polovice 20. storočia – Jána Baziloviča, Michala Lučkaja, Jána Duliškoviča, Antona Hodinku, Ireneja Kondratoviča, Atanáza Pekára a ďalších. Bolo by dobré doplniť túto

kapitolu archívnym materiálom z fondu Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie...“ V týchto dielach a mnohých ďalších pretrvávajú stereotyp, ako pozostatok z 19. a začiatku 20. storočia, keď bolo potrebné poukázať na starobylosť a kontinuitu etnika.¹ Tieto závery ostali v historiografii zvlášť kvôli ťažkostiam, ktoré gréckokatolícka cirkev zažívala v 18. storočí (obdobie latinskej dominancie) a v nedávnom 20. storočí (vzťahy s uhorskou maďarizáciou, prvou Slovenskou republikou, zrušenie cirkvi komunistickým režimom), keď okolnosti bránili etablovaní nových výskumov, keďže boli nežiaduce, či ich závery boli skreslené alebo tendenčné.²

O problematike únie písali autori J. Basilovits, J. Coranič, J. Duliškovič, J. Gradoš, L. Haraksim, A. Hodinka, Š. Horkaj, G. Janka, M. Lacko, Š. Lenčíš, A. Liška, M. Lučkaj, GY. Papp, P. Šoltés, P. Šturák, C. Vasil, T. Véghseő, K. Zsatskovits, P. Zubko a mnohí iní. Do roku 2016 sa udalosti únie vysvetľovali cez prizmu dokumentu známeho ako list archidiakonov pápežovi Inocentovi X. z roku 1652. Jeho znenie je uvedené v mnohých publikáciách venujúcich sa tejto téme, avšak práve Jaroslav Coranič ho priniesol v neupravenej verzii. (Coranič 2014, 46-47) Znenie listu je zhodné ako u Antona Hodinka a Jána Basilovitsa či v niektorých archívnych dokumentoch. (Hodinka 1911, 163-165.; Basilovits 1799, 84-86.; ŠAZO, F 151/1 18, pag. 5.; ŠAZO, F 151/1 7, pag. 1.)

Avšak ani jeden z autorov nepracoval s originálom dokumentu či neoveroval jeho autenticitu v dobovej spisbe. Naším cieľom je analýza listu pápežovi Inocentovi X. z 1652, o ktorom predpokladáme, že je falzum, ktoré je utvorené po roku 1710 a reaguje na situáciu v Uhorsku po povstaní Františka II. Rákociho.

O dokumente z roku 1652 je potrebné poznamenať, že vždy bola vykonaná len vnútorná kritika textu, ktorý obsahuje viacero nepresností, tie sa prehliadali, lebo vždy sa prihliadalo na duchovný až fundamentálny význam. Dodnes je primárnym zdrojom, z ktorého vychádza historiografia. Vnútornou kritikou vieme text dokumentu rozdeliť na štyri časti, a to na: (1) Adresát a všeobecné informácie, (2) Spôsob, (3) Forma a podmienky, (4) Podporovatelia podmienok a vydavatelia/signatári. Z obsahu vyplýva, že dokument vznikol 15. januára 1652 v Užhorode. Pre lepšie pochopenie zmyslu textu si ho priblížime časť po časti úryvkami.

V nami vyčlenenom prvom bode sa udáva:

„Z milosti Kristovej zvolený presvätý otcé a patriarcha celého sveta! My, kňazi posvätného gréckeho obradu, obyvatelia slávneho apoštolského Uhorského kráľovstva rozmiestnení po stolicích tak, ako je to konkretizované v zozname pri našich menách, sme zistili, že prísahu na kráľa treba klásť do pozadia, ale Božie diela treba odkrývať a predstavovať nad slnko jasnejšie všetkým národom ako také, cez ktoré sa spravidla jasne ukazuje nevýslovná dobrota a milosrdenstvo nášho najmilostivejšieho Boha voči rozumnému tvorovi. A tak, opierajúc sa o túto zásadu aj anjelské pravidlo, upovedomujeme Vašu Svätosť, ohlasujeme a pred tvárou celého sveta najnábožnejšími titulmi chvál dvíhame až do neba. O čo také ide? Ide o milosť nášho Boha a Spasiteľa, ktorá bola na nás štedro vyliata; vďaka jej účinkovaniu a jej úlohe najmilovanejšej predzvestovateľky spásy našich duší sme po zrieknutí sa rozkolu prameniaceho z gréckej nerozvážnosti a po jeho zahnaní zo svojich sŕdc boli privedení späť a znova zasnúbení Nepoškvrnenej Panne a Snúbenici Jednorodeného Božieho Syna, Svätej rímskej cirkvi, ktorú sme až doteraz bez akejkoľvek príčiny nenávideli a prechovávali voči nej odpor. Tento nás

¹ Napr. Koriatičová donačná listina, ktorá sa neustále spomína v každej publikácii, hoci bola vonkajšou a aj vnútornou kritikou vyvrátená. Porov. Coranič 2014, 32-33.; Alebo, že spišský prepošti v stredoveku boli graeci ritus, čo vyvrátil Peter Labanc. Porov. Labanc 2017, 198-210.

² Napr. Haraksim 1961, 46-51.

návrat sa uskutočnil v tisíc šesťstom štyridsiatom deviatom³ roku spásy dvadsiateho štvrtého dňa mesiaca apríla za panovania Ferdinanda III., cisára Svätej ríše rímskej, v latinskom chráme užhorodského panstva, ktorý je majetkom najosvietenejšieho grófa Juraja z Humenného...“ (ŠAZO, F 151/1 18, pag. 5.; Preklad podľa Lacko 2012, 105-107)

Adresátom bol pápež, ktorého meno nie je uvedené v úvode, list informuje o udalosti, ktorá sa mala udiť 24. apríla 1649, za panovania Ferdinanda III. a za života Juraja Drugeta z Humenného.

Druhý bod informuje o spôsobe, ako prebehla udalosť, ktorú list opisuje:

„Pán mukačevský biskup Bazil Tarasovič, ktorý už odišiel spomedzi živých, keď sa pridržal strany tak schizmatickej, ako heretickej, zlomil puto posvätného zjednotenia a verejne odoslal správu o tom katolíckej cirkvi. Keď to pozoroval ctihodný otec v Kristovi pán Juraj Jakušič, jágerský biskup, už odpočívajúci v Kristovi, majúci pri sebe ctihodných otcov baziliánov, ktorých si prizval na ten účel, a to otca Petra Parténia, ktorý je dnes biskupom, a otca Gabriela Kasoviča, svojím prísomom nás nanajvyššie prívetиво pozval do Užhorodu, kde po prednesení vhodnej kázne na tému posvätného zjednotenia, ktorá odznela z úst ctihodných otcov, ako to on zamýšľal, nás Duch Svätý takto disponoval, takže veľmi ľahko dosiahol svoj zámer a deň zasvätený svätému Jurajovi mučeníkovi stanovil ako termín na uskutočnenie vyznania viery. Toho dňa sa nás zišlo šesťdesiattri kňazov a nasledovali sme vyššie spomenutého najctihodnejšieho pána jágerského biskupa do uvedeného chrámu. Najprv sme vykonali nekrvavú tajomnú obeť, ktorú sme slávil v našom rusínskom jazyku, a mnohí kňazi vykonali sviatostné vyznanie a odčinenie hriechov, potom sme zreteľným hlasom vyznali vieru podľa predpísanej formuly.“ (ŠAZO, F 151/1 18, pag. 5.; Preklad podľa Lacko 2012, 105-107)

Spomínajú sa traja biskupi, dvaja mŕtvi – Bazil Tarasovič a Juraj Jakušič, jeden živý – Peter Parténius. Z listu vyplýva, že udalosti sa zúčastnilo 63 pravoslávnych presbyterov, taktiež dvaja baziliáni. Vyznanie viery bolo vykonané podľa predpísanej formuly, ktorú v kontexte prameňov treba rozumieť ako akt personálnej únie.⁴

Tretí bod upresňuje formu a podmienky, ktoré mali byť predložené len zo strany presbyterov:

„Veríme súhrnne všetko, i v jednotlivých bodoch to, čo naša svätá matka rímska cirkev prikazuje veriť. Nášmu Svätému Otcovi a pastierovi univerzálnej Kristovej cirkvi a aj nášmu pastierovi pánovi Inocentovi X. sľubujeme a po ňom spolu so svojimi nástupcami túžime a chceme vo všetkom byť závislí od neho, pravda, pripájame tieto podmienky: Po prvé, aby nám bolo dovolené zachovávať obrad gréckej cirkvi. Po druhé, že budeme mať biskupa nami zvoleného a potvrdeného Apoštolskou stolicou. Po tretie, že budeme užívať všetky cirkevné slobody. S týmito podmienkami náš najctihodnejší biskup ľahko súhlasil.“ (ŠAZO, F 151/1 7, pag. 1.; Preklad podľa Lacko 2012, 105-107).

Z textu vyplýva, že presbyteri sa vo vierouke k ničomu nezaväzujú prísahou, len vyznávajú, že ich vierouka je rovnaká ako latinská. Sľub je daný pápežovi Inocentovi X. ako najvyššej cirkevnej autorite katolíckej cirkvi. Pri jeho rešpektovaní ako hlavy cirkvi predkladajú tri podmienky, ktorými

³ Návrat môžeme datovať do roku 1646 na základe prísahy vernosti. Porov. ŠA PO, f DH, k 267, 652/8.

⁴ Rovnako to vykonal aj Bazil Tarasovič pri svojej únii v roku 1643 a aj Jakub Bereziansky 24. mája 1646. Porov. Hodinka 1911, 133.; ŠAZO, F 151/1 3, pag. 1.

obmedzia právomoci pápeža. S podmienkami primárne súhlasil biskup východného rítu, keďže je to list východných presbyterov.

Štvrtý bod informuje o podporovateľoch podmienok a vydavateľoch listu:

„To isté roku tisíceho šesťstého štyridsiateho ôsmeho potvrdil aj osvietený jágerský biskup Benedikt Kišdy spolu so svojím generálnym vikárom, pričom mu asistoval v Kristovi dôstojný páter Tomáš Jaszbereny, rehoľník zo Spoločnosti Ježišovej. Najväčšmi však toto naše dojednanie potvrdil vo svojej otcovskej starostlivosti ostrihomský arcibiskup, najctihodnejšie a najosvietenejšie knieža Uhorska Juraj Lippay, na ktorého sme sa obrátili so svojou žiadosťou dva razy prostredníctvom ctihodných otcov baziliánov, ako aj najdôstojnejší vacovský biskup pán Matúš Tarnóci, im sme zaviazaní navždy. Oznamujúc Vašej svätosti tieto skutočnosti jednomyselne a ponížene žiadame o otcovské požehnanie, o podporu pre náš počín a o potvrdenie nami zvoleného biskupa najctihodnejšieho otca Petra Parténia. V Užhorode roku tisíceho šesťstého päťdesiateho druhého, dňa pätnásteho januára. Najponíženejší služobníci Vašej svätosti, kňazi gréckeho obradu: Alexej Ladomírsky, archidiakon makovický, mp LS. Štefan Andrej, archidiakon spišský, mp LS. Juraj Štostovický, archidiakon humenský, LS. Štefan [nie je uvedený], archidiakon sereďniansky, LS. Daniel Ivanovič, archidiakon užský, LS. Alexej Filipovič, archidiakon stropkovský, LS.“ (ŠAZO, F 151/1 7, pag. 1.; Preklad podľa Lacko 2012, 105-107)

Podmienky mali byť potvrdené v roku 1648 biskupom Kišdym aj predstaveným jezuitského kolégia v Užhorode, ktorým bol Tomáš Jasbereni. Tomáš Jasbereni bol roku 1648-1649 a 1652-1654 predstaveným jezuitskej misie v Užhorode (Rupp 1872, 408). Spomínané podmienky mali byť potvrdené aj prímasom Lippayom, pravdepodobne ide skôr o odkaz na donáciu zo 14. mája 1648, v ktorej nachádzame odkaz na obe cesty baziliánov. V závere nachádzame dôvod listu, a to žiadosť o potvrdenie Petra Parténia ako biskupa, nasleduje dátum a mená archidiakonov.

Z uvedeného vyplýva, že tento list nie je možné pokladať za akt únie, lebo len informuje o podmienkach gréckej strany, ale nie je potvrdený podpisom žiadnej z autorít latinskej strany. Ako sa dá vyrozumieť zo záveru listu, jeho cieľom nie je informovanie o únii, ale na základe podmienok vyžiadať akceptovanie zvoleného a vysväteného biskupa. Táto vnútorná kritika nie je úplná, list je totiž súčasťou dokumentu, ktorý možno pokladať za korpus dokumentov viažucich sa k aktu užhorodskej únie. Toto pomenovanie nie je správne, keďže nešlo o záznam z únie, lebo dokument ju len nepriamo spomína. Dokument začína správou prešporskej kapituly, ktorá informuje, že daný korpus obsahuje tri dokumenty: (1) list adresovaný Inocentovi X., opatrený šiestimi pečatami, ktorý slovo po slove zo slovanského jazyka do latinčiny preložil Peter Parténus, ďalej (2) nariadenie elektovaného kráľa Jána II.⁵, ktoré je napísané v maďarskom jazyku, opatrené tromi pečatami a (3) nariadenie Františka Drugeta o slobode vyznávania, ktoré je v maďarskom jazyku, opatrené jednou pečatou. Za správou kapituly nasleduje už nami prezentovaný list, na ktorý nadväzuje nariadenie elektovaného kráľa Jána II. a nariadenie Františka Drugeta. Celý korpus je ukončený informáciou, overovacou formulou kapituly a datačnými údajmi, datujúcimi korpus do 15. februára 1655.

Michal Lacko po preskúmaní archívu rímskej kongregácie pre šírenie viery datoval prvú zmienku o liste až do roku 1711, do tohto roku ho datuje aj Anton Hodinka (Lacko 2012, 102.; Hodinka 1911, 165). Oba v rovnakom znení, ako ho udávame my, teda s číslicou 1649 ako rokom stretnutia na Užhorodskom hrade. Súčasná spisba udáva ako rok únie a stretnutia na hrade

⁵ Ide o Jána II. Žigmunda Zápoľského (1540 – 1571).

rok 1646 (Coranič 2014, 44-45.; Szabó – Végheš 2011, 57). Toto tvrdenie vychádza z tradície, avšak rok 1646 v spisbe do polovice 18. storočia nenachádzame. Snaha o úpravu číslice 1649 na 1646 je výsledkom zmeny prístupu ku kritike prameňa a väčšieho množstva dostupného archívneho materiálu. Gy. Papp podáva vysvetlenie tejto zámeny, že sa udiala pri prepise dokumentu, keď bola číslica 6 zamenená za číslicu 9, údajne to vykonal Adam František Kollár (Papp 1941, 12). Avšak číslice sú v dokumente napísané slovom, taktiež vo verzii, ktorú redigoval A. F. Kollár, sa nachádza číslica deväť (ÖStA HHStA, UAS 274. E 1500-1755. D. BMBA 1597-1711. fol. 3-6). Túto skutočnosť sa snažil vyriešiť Michal Lacko, ten opisuje dve verzie dokumentu, jágerskú a prešporskú. Jágerská[, ktorá by začínala text slovami *My Prešporská kapitula*,] údajne uvádza rok 1646, prešporská 1649 (Lacko 2012, 104). Zároveň autentickosť k roku 1646 svojím výskumom potvrdil Anton Liška, ktorý utvoril genézu udalostí a osôb, kde poukázal na údajnú nesprávnosť roku 1649, keďže biskup Jakuš zomrel v roku 1647, preto sa stretnutie na hrade muselo podľa neho udiať v roku 1646 (Liška 2013, 346-347). Rok 1646 obsahovala aj „správna“ jágerská verzia, čím sa všetky nejasnosti mali vyriešiť.

V roku 1765 bolo dokonca vydané oficiálne breve – summarium (ŠAZO, F 151/1 1), ktoré obsahovalo skoro celý dokument, len v pozmenenej podobe. Summarium malo slúžiť ako východiskový korpus vo veci únie. V prvotnej informácii prešporskej kapituly boli vynechané časti vety, kde sa spomínali Ján II. a František Druget a ich nariadenia, v liste bol uvedený rok stretnutia na hrade 1646. Za listom adresovaným pápežovi nenasledovali nariadenia, ale len formula Prešporskej kapituly. Čiže žiadna nová verzia od Jágerskej kapituly [, ktorá by aj tak začala slovami *My Prešporská kapitula*], ale z písárskej dielne cisárskeho dvora Márie Terézie. O jágerskej verzii sa dozvedáme až od Michala Lacka ako o dokumente, ktorý v roku 1767 priložil jágersky biskup k oficiálnej sťažnosti proti erigovaniu Mukačevského gréckokatolíckeho biskupstva (Lacko 2012, 103). Text ani signatúra tejto správy nebola citovaná, správa mohla obsahovať už upravené breve z roku 1765 ako prílohu. M. Lacko neinformuje, ako bola správa komentovaná, podáva správu, že list je súčasťou sťažnosti. Výskum v archíve Jágerského biskupstva žiadnu jágerskú verziu neodhalil.⁶ Na základe analýzy prameňov môžeme verzie dokumentu rozčleniť na pôvodnú verziu a upravenú verziu. Dobou vzniku oboch verzií je 18. storočie, pôvodná zaslaná v roku 1711 vznikla približne v rozpätí rokov 1710 – 1711, druhá, upravená, vznikla pre potreby obhajoby veci erigovania Mukačevskej diecézy po roku 1764. Obidva roky už dávno odhalil Michal Lacko a Anton Hodinka, ale nik z nich nikdy nevykonal kritiku z tohto pohľadu, respektíve nikdy nesledovali, či sa spomína akt z roku 1646/1649 v spisbe do roku 1711 a k akému dátumu je datovaný.

Autentickú výpoveď v tejto veci nám poskytuje týchto sedem archívnych dokumentov. Prvým dokumentom je súpis archívnych dokumentov, v ktorom sa posledný zápis viaže k roku 1720. Nenachádza sa v ňom záznam o žiadnom dokumente z roku 1646, 1649, 1652, alebo 1655, do ktorého je, alebo mohla byť, datovaná prešporská [pôvodná] verzia (ŠAZO, F 151/ 25 6, pag. 3). Druhým dokumentom je obširnejší súpis archívnych dokumentov, ktorý slúžil ako inventár od roku 1687 po rok 1753. Tento súpis materiálov viažucich sa k správe Mukačevskej eparchie taktiež neobsahuje dokument datovaný k roku 1646, 1649 či 1652. K roku 1655 udáva existenciu menovacieho dekrétu za biskupa pre Petra Parténia, ktorý je vo fonde 151 uvedený pod číslom 25 v inventári 1. Takže dokument, ktorý bol zaslaný v roku 1711 na kongregáciu pre šírenie viery, sa znova nikde nespomína. O to väčšia prehľadnosť panuje v tomto súpise, lebo je rozdelený podľa biskupov, ktorí spravovali presbyterov *græci ritus*. Pri biskupovi Hodermarskom datuje správy, ktoré uvádzame ako tretí, štvrtý a piaty dokument (ŠAZO, F 151/1 87, pag. 2 et 7). Tretím dokumentom, ktorý potvrdzuje naše tvrdenie je historická správa – dejiny mukačevského biskupstva

⁶ Na základe rozhovoru s prof. Petrom Zubkom, ktorý vo veci uniatov vykonal výskum v archíve Jágerskej arcidiecézy. Porov. Zubko 2015, 5-6.

vypracované Jánom Jozefom Hodermarským z roku 1710 pre cisára Jozefa, čiže rok pred doručením správy na rímsku Kongregáciu pre šírenie viery. Vo svojej histórii Hodermarský rok únie neuvádza, iba udalosti v súvislosti s kardinálom Koloničom z roku 1687. Taktiež ani tento dokument nespomína hore uvedené roky, ale o udalosti únie hovorí, len ju nedatuje (ŠAZO, F 151/1 219, pag.1). Štvrtým dokumentom je list, ktorý sa nachádza vo viedenskom archíve a mal slúžiť pre potvrdenie Jána Jozefa Hodermarského za biskupa. Je datovaný decembrom 1712 (ÖStA HHStA, UAS 274. E 1500-1755. D. BMBA 1597-1711. fol. 11-12). V jeho obsahu nachádzame roky 1649 i 1652, dôležité je, že list je datovaný k roku 1712, teda rok po doručení falza na kongregáciu pre šírenie viery. Ide o prvý dokument, ktorý nezávisle od listu pápežovi Inocentovi spomína tieto udalosti. Zároveň sa odkazuje na list pápežovi Inocentovi X., a tým ohraničuje obdobie vzniku listu do rozmedzia rokov 1710 – 1711. Piatym dokumentom je podrobná správa a korešpondencia s cisárskym dvorom vo veci utvorenia Mukačevského gréckokatolíckeho biskupstva, kde sú spomínané udalosti opísané rovnako ako v liste pápežovi Inocentovi X., keďže sa naň odkazuje, doba jej vzniku je 1711 – 1713 (ŠAZO, F 151/1 223). Šiestym dokumentom je prisaha vernosti z roku 1646, ktorú niektorí autori kvôli jej datácii k 24. aprílu 1646 považujú za akt únie (Gradoš 2016a, 511-520; Gradoš 2016b, 229-241.; Gradoš 2016c, 303-314). Dokumentu sa v texte budeme venovať neskôr. Siedmym dokumentom je výročná správa kolégia v Užhorode z roku 1652, ktorá udáva, že k únii pristúpil rusínsky ľud a archidiakoni, ktorých mená nevymenúva (Hodinka 1911, 167). Tieto oficiálne doložené dokumenty, ktoré sa spomínajú pred rokom 1711, pootvárajú priestor na polemiku o nepravosti dokumentu známeho ako list pápežovi Inocentovi z 1652, respektíve celého dokumentu M. Lackom označeným ako prešporská verzia, respektíve text únie.

Text listu pápežovi Inocentovi X., určíme obdobie jeho vzniku do rozpätia rokov 1710 – 1711. To je presne obdobie, keď sa v aule mukačevského biskupa diskutovalo o akte únie, keďže sa znova prehodnocovala situácia mukačevského vikariátu, ako to aj vyplýva z predložených archívnych správ (správa a korešpondencia s cisárskym dvorom vo veci utvorenia Mukačevského gréckokatolíckeho biskupstva). List Inocentovi X. je obraz tradovanej pamäte – *Locus theologicus*, zachytený v rozmedzí rokov 1710 – 1711. Tradovaná pamäť tvorila korpus listu, avšak je v rozpore s oficiálnymi dokumentmi, ktoré sú uložené vo fonde 151 (zápis z Trnavskej synody, správa z kongregácie pre šírenie viery z 1651, menovacia bula Petra Parténia) a vo fonde Druget Humenné (prisaha vernosti), ktoré sú nám známe. Následkom tradovanej pamäte mnohé dokumenty získali iný význam, taktiež boli interpretované v inom svetle. Prvá je správa z Trnavskej synody, ktorá sa udiala v septembri 1648, kde čítame, že Peter Parténus informuje synodu o pláne prijať úniu (ŠAZO, F 151/1 30, pag. 1-2, Zubko 2018, 198). Táto správa býva často opomínaná, keďže by skôr potvrdzovala rok 1649, ktorý je uvedený v údajnom liste pápežovi Inocentovi X., zároveň z uvedeného vyplýva disfunkčnosť aktu z 1646, čo je neželaný stav v tradovanej pamäti. Druhou správou, ktorá je upravená interpretovaná, je list kongregácie pre šírenie viery z októbra 1651, kde sa píše o žiadosti zriadenia biskupstva pre 400 presbyterov s ľudom, ktorá končí odporúčaním, aby prijali úniu.⁷ Táto správa je striktné v rozpore s tradovanou pamäťou, preto sa upravuje jej znenie v zmysle, že žiadajú potvrdiť biskupa, čo však z listu v žiadnom prípade nevyplýva. Tretia tendenčne interpretovaná správa je už spomínaný siedmy dokument – výročná správa kolégia v Užhorode z 1652. Tá sa vníma ako potvrdenie informácie o liste pápežovi Inocentovi X., ale nie je to tak, keďže sa list v dokumente nespomína. Správa informuje o akte únie, aj o biskupovi Parténiovi. Správu o napísaní listu by

⁷ „... ut tam notabilis animarum numerus ad viam salutis reducatur; et eo magis cum supradicti sacerdotes, et Populi proprio animi motu unionem cum sancta Romana Ecclesia perant, ac pro novo Episcopatu subsidium, et sustentationem, ac redditus congruos offerant.“ ŠAZO, F 151/1 14, pag. 1.; Hodinka 1911, 162 (s archívnym dokumentom sa nezhoduje v čiarkach a slová sancta Romana Ecclesia sú zapísané ako S. R. E.).

jezuiti neprezentovali ako udalosť masového charakteru, ktorá si zaslúžila byť zaznamenaná v ich výročnej správe.

Viac svetla do tejto problematiky prináša dokument prísahy presbyterov z fondu Druget Humenné, uložený v Prešove (ŠA PO, f DH, k 267, 652/8). Niektorí, ako sme už spomenuli, tento dokument pokladajú za dokument Užhorodskej únie, ich tvrdenie vychádza z datácie dokumentu k 24. aprílu 1646 a z podpisov, ako hovorí list pápežovi Inocentovi X. (Postoj 2016.; Gradoš 2016b, 232). List informuje o 63 podpisoch, po zrátaní podpisov prichádzame na to, že podpisov je až 82. Obsah prísahy je v rozpore s tým, čo udáva list pápežovi Inocentovi X., respektíve tradovaná pamäť. Nie je ďalším precedentnom, ktorý je potrebné inak vysvetliť, lebo znenie dokumentu je v súlade s platným dobovým kánonickým a uhorským cirkevným právom. Hoci nie je v súlade s tradíciou, ktorá nikdy nerátala s existenciou prísahy s takto naformulovaným textom (Zubko 2016, 3-4). Viackrát sa hľadal originál listu pápežovi Inocentovi X., ten však nie je možné nájsť, lebo má formu overenej kópie, ktorú môžeme datovať najskôr do roku 1710. List pápežovi Inocentovi X. nie je dokument o Užhorodskej únii, text je žiadosť o potvrdenie biskupa, keďže akt únie vyzerá inak.⁸ Vo svete vzniklo viacero únií, napríklad posledná v roku 2015 v súvislosti s Eritrejskou katolíckou cirkvou, ktorej predchádzala dišputa a predstavenie podmienok obidvoch strán (Franciscus 2015, 246). Taktiež takúto formu postupu vidíme nielen v súčasných úniách, ale aj v úniách z minulosti ako Cyperská únia, Brestská únia, či Bazilejsko-ferránsko-florenský koncil, kde sa prerokúvali aj podmienky únie s východnými cirkvami (Suchánek – Drška 2013, 362).

List pápežovi Inocentovi X., ktorý vznikol v rokoch 1710 – 1711 a nemôžeme ho pokladať za akt únie, keďže list nespĺňa potrebné formálne vonkajšie ani vnútorné náležitosti. Jeho formulácia je upravená v prospech Mukačevského biskupa, keďže spomína tri podmienky, ktoré boli kľúčové pre biskupa v Mukačeve. Podľa vtedajšej právnej normy – na základe deviatej konštitúcie Štvrtého lateránskeho koncilu nemohlo mať jedno územie viacero biskupov, preto nemohol mať mukačevský biskup svoju diecézu na území jágerského biskupa (Zubko 2016, 6-7., Zubko 2015, 37-38). Kvôli právnej prekážke vyvíjal biskup v Mukačeve snahu a nárok na svoju diecézu, aj takýmto gestom – vytvorením falza. Nárok jágerského biskupa na správu uniatov (dnešných gréckokatolíkov) vychádzal z prísahy vernosti z roku 1646, o akte únie nemáme žiadne doložené správy neovplyvnené falzom z 1711, mimo správ jezuitov z Užhorodu. Priebeh aktu je neznámy, keďže nemožno si ho vysvetľovať cez prizmu listu pápežovi Inocentovi X.⁹ Taktiež nie je možné vzťahovať priebeh z listu pápežovi Inocentovi X. na udalosť prísahy.¹⁰ Celý priebeh oboch udalostí je nám neznámy. Hoci pamäť nie je v zhode s archívnu spisbou, zhodujú sa však v závere, že sa únia udiala, rovnako sa zhodujú v mieste aktu, ktorým je Užhorod.

REFERENCES

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv(ÖStA HHStA), Ungarische Akten Specialia Fasc.274. Ecclesiastica 1500-1755. Konv. D. Bistum Munkács betreffende Akten 1597-1711. fol. 3-6.

⁸ Z textu: „*žadame o otcovské požehnanie, o podporu pre náš počin a o potvrdenie nami zvoleného biskupa*“

⁹ Takéto vysvetlenie podali skoro všetci vyššie menovaní autori, ktorí sa zaoberali touto témou.

¹⁰ Urobil tak J. Gradoš (2016b, 237; 2016a, 516; 2016c, 308) „*Je pravdepodobné, že už vtedy Parthenius nemal k dispozícii dokument, čo si vyžiadalo neskôr v roku 1652 vyhotovenie zápisu o priebehu celej únie, známeho pod označením Documentum Unionis Užhorodensis, ktorý bol adresovaný pápežovi Inocentovi X.*“ „*It is likely that even then Parthenius did not have the document. In 1652, this required a transcript of the process of entire Union known as Documentum Uzhorodensis Unionis which was addressed to Pope Innocent X.*“

- ÖStA HHStA Ungarische Akten Specialia Fasc. 274. Ecclesiastica 1500-1755. Konv. D. Bistum Munkács betreffende Akten 1597-1711 fol. 11-12.
- Štátny archív Zakarpatskej oblasti Ukrajiny (ŠAZO), F 151 *Správy Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie v meste Užhorod (F 151)*, inventár 1, inventárne číslo (i. č.) 1.
- ŠAZO, F 151/1 3.
- ŠAZO, F 151/1 7.
- ŠAZO, F 151/1 14.
- ŠAZO, F 151/1 18.
- ŠAZO, F 151/1 30.
- ŠAZO, F 151/1 87.
- ŠAZO, F 151/1 219.
- ŠAZO, F 151/1 223.
- ŠAZO, F 151/25 6.
- Štátny archív Prešov (ŠA PO), fond (f) Druget Humenné (DH), krabica (k) 267, inventárne číslo (i. č.) 652, 8.
- Bazilovits Joanik. 1799. Brevis notitia foundationis Theodori Koriathovits partis I. Cassoviaë. Franciscus. 2015. In Erythraea nova constituitur Ecclesia Metropolitana Asmarensis. In Acta apostolicæ sedis* 108/3, 246.
- Coranič, Jaroslav. 2014. Z dejín gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. České Budějovice.*
- Gradoš, Juraj. 2016a. Dokument Užhorodskej únie z 24. apríla 1646. In Historický časopis* 64/3, 511-520.
- Gradoš, Juraj. 2016b. Užhorodská únia z 24. apríla 1646 vo svetle jej dokumentu. In Theologos: teologická revue* 18/2, 229-241.
- Gradoš, Juraj. 2016c. The Union of Uzhorod and the Document from April 24, 1646. In Eastern Theological Journal* 2/2, 303-314.
- Haraksim, Ludovít. 1961. K sociálnym a kultúrnym dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867. Bratislava.*
- Hodinka, Antal. 1911. A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára I. 1458 – 1715. Ungvár.*
- Kičera, Viktor. 2015. Coranič, Jaroslav. Z dejín gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Nepomuckého při biskupství českobudějovickém, 2014, 526 s. ISBN978-80-86074-30-6. In Mesto a dejiny* 4/1, 120-121.
- Labanc, Peter. 2017. Otázka existencie východného rítu v 13. a 14. storočí na Spiši. [The Question of the Existence of Eastern Rite in Spiš During 13th and 14th Century]. In Konštantínove listy [Constantine's Letters]* 10/1, 198-210.
- Lacko, Michal. 2012. Užhorodská únia karpatských Rusínov s katolíckou cirkvou. Košice.*
- Liška, Anton. 2013. Užhorodská únia. Genéza vzniku a analýza unijného materiálu z Užhorodu. In Kónya, Peter (ed.). Rekatolizácia, protireformácia a katolícka reštaurácia v Uhorsku – Rekatlizáció, ellenreformáció és katlikus megújulás Magyarorszáson. Prešov, 333-352.*
- Papp, György. 1941. Az ungvári unió időpontja. Miskolc.*
- Rupp, Jakab. 1872. Magyarország helyrajzi története II. Pest.*
- Suchánek, Drahomír. – Drška, Václav. 2013. Cirkevní dějiny: Antika a středověk. Praha.*
- Szabó, Péter – Véghseő, Tamas 2011. „... mint igaz egyházi ember...” A történelmi Munkácsi Egyházmegyegörög katolikus egyházának létrejötteés 17. századi fejlődése. Nyíregyháza.*
- Zubko, Peter. 2018. Poľsko-uhorské súvislosti v dejinách uniatov. In Slavica Slovaca* 53/3-4, 187-204.
- Zubko, Peter. 2016. O dokumente Užhorodskej únie z 24. apríla 1646. In Slavica Slovaca* 51/1, 3-9.
- Zubko, Peter. 2015. Skrutínia uniatských presbyterov z roku 1749. In Slavica Slovaca* 50/3, 1-102.

Elektronické zdroje:

Postoj. 2016. Objavil 370-ročnú listinu: Je to „krstný list“ gréckokatolíkov.

<https://svetkrestanstva.postoj.sk/13548/objavil-370-rocnu-listinu-je-to-krstny-list-greckokatolikov-zo-siedmich-statov>.

SUMMARY: A LETTER TO POPE INNOCENT X OF 1652 IN THE LIGHT OF FACTS. In 1711, the letter originally addressed to the Pope Innocent X (1644 – 1655) was sent to the Vatican. This letter is considered to be the source of information about the union act between the Catholic Church and the Orthodox in Hungary. Although the letter contained inaccuracies such as the wrong year of the union event – 1649 instead of 1646, or the participation of already deceased people, its credibility was not disputed. Thanks to the use of chronological method, the historians found out the correct year of the event, so they could have made necessary adjustments in the letter itself. At present, the letter to Innocent X is perceived in the historical line of oath of loyalty as its explanation to the oath of loyalty. That is why we compared the letter to Innocent X with the writings of that time until the event of its delivery to the Vatican (1711). By direct method, we have found seven archival documents that should confirm or refute the authenticity of the letter to Pope Innocent X. These documents have shown that the letter and events as described therein were written only after 1710. The letter itself was delivered together with two other untrustworthy decrees as one unit verified by the Bratislava (Prešpork) chapter. Even new versions of the document were created and distinguished in historiography as the Prešpork version and the Eger version. By diplomatic criticism, we conclude that the letter to Innocent X is a falsum.

Mgr. Vavrinec Žeňuch
Jan Stanislav Institute of Slavistics SAS
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
Slovakia
vavrinec.zenuch@savba.sk